

- viii. 4137; - 288/1934-35 - 1935. vi. 26 - kátele - mem. jelent. mag.
4219 - 55/1935-36 - --- x. 23. - kátele - oflo;
ix. 4929 - 281/1936-37 - 1937. vi. 10. - kátele - egyhangú;
x. 5565 - 127/1938-39 - 1939. i. 31. - vegyes - egyhangú;

Eljövendők, Rajdu m. 1913. viii. 21. - ref.

Avakni átirat : 1175 / 1938-39. júny.

Rep: 1939. vi. 1.

1154

1938/1939 szám.

Érk: 1939 évi május hó 24 n.

Előira: _____

drh. melléklet. Utóirat: _____ ↓

Próbára kiadatik:

Dr. Jékely István

„ Pászti László

profesor matematik.

Debrecen 1939. május 25-én.

Elfogadom! Bolygó dolg.

J. 939/1726

Jékely

Pászti
e. i. délköz.

1154/1938-39.

A BECSÜLET /ERKÖLCSI/BÜNTETÉSEK FAJAI ÉS JOGSULT-
SÁGA A MAGYAR BÜNTETŐJOGBAN.

Doktori értekezés.

Készítette:.....
Horváth Zsuzsanna

A 2357

I. A becsületet érintő büntetések jogosultsága.

Ha ezt a kérdést behatóan akarjuk tárgyalni, akkor elsősorban azt kell tisztázni, hogy mi is a becsület és milyen hatásai vannak a becsületnek az egyénre nézve és milyen értéket jelent a becsület az egyén számára?

Az első kérdésre felelve százszázalékosnak lehet elfogadni a becsület meghatározására azt a definíciót, amit dr. Marton Géza: Római jogában találhatunk: A becsület az ember egyéni értékének embertársai részéről való elismerése. Ez a meghatározás szinte mindent magában foglal. Néhány dolgot azért le kell szögeznünk, ha ezt a meghatározást nézzük.

A becsület az embernek egyéni tulajdonsága, azonban ennek a becsületnek a meglétele nem csupán ő tőle függ. A becsület mindig a társadalmi meg-

győződés, mások birálatának az eredménye. Elsősorban morális tulajdonság, de más vonatkozásai is vannak. Hogy valaki becsületes legyen, ahhoz mindig két dolog kell: elsősorban az, hogy a becsületnek a társadalom és morál szabályaiban megszabott követelményei ellen ne vétsen, tehát hogy a becsület mint subjectiv tulajdonság nála meglegyen s ez a tulajdonság cselekedeteiben kifejezésre is jusson, de másfelől szükséges az is, hogy ezeknek a tulajdonságoknak a meglevését, ezeknek a szabályoknak a pontos és szigorú megtartását a társadalom, a társadalomnak arra hivatott köre tudomásul vegye és elismerje.

Az egyénben rejlő tulajdonságok megbírá-
lása olyanok részéről, akik azokat a tulajdonságo-
kat közelebbről nem ismerik, igen nagy igazságtalan-
ság volna. Azonban gondolni kell arra, hogy a társa-
dalom a becstelenséget, a becsület hiányát csak igen

kirivó és szinte kézzel fogható esetekben mondja csupán ki és az apróbb jelentőségű, emberileg menthető és a becsület sarkpontjait mint pl. a megbízhatóság, hűség stb. meg nem támadó kisebb jelentőségű ballépések, cselekedetek felett nem tör pálcát. Az élet számtalan olyan helyzetbe állítja az egyént, hogy nem tud azonnal mindig tökéletesen cselekedni, de ha az előbb említett sarkpontokat nem támadja meg és társadalmilag jóhiszeműnek mondható a cselekedet, akkor nem lesz semmi különös következménye.

Az egyén tulajdonságainak, értékének így mások részéről való megítélése nem látszik egészen igazságosnak. A társadalmi jelenségek ugyanis azt mutatják, hogy a társadalom ítélete nem tud mindig józan és tárgyilagos lenni. Ha egy társadalmi réteget tekintünk, - a becsület követelményei ugyanis a műveltség emelkedésével szaporodnak - azt fogjuk látni, hogy míg homogén elemek becsületét jóindulatúan,

vagy semlegesen itéli meg, addig a belőle kiemelkedő, fölötte lévő, vagy alatta lévő társadalmi osztályok egyedeivel szemben már hajlamos a rossz indulatu megállapításokra. Ezek az osztályok: a felső tizezer, az értelmiség, polgárság, munkásosztály. Bár ma a jog szerint nincsen különbség ember és ember között és így társadalmi osztályoknak sem volna szabad lenniök, mégis a régi rendszer maradványaként, ha nem is mint a jogi kiváltságokkal elkülönülő osztály, hanem mint magán érintkezési kör, ezek az osztályok ma is fent állanak. Es ezeken az egyes osztályokon belül más és más, alulról felfelé növekedő számú követelménye van a becsületnek. Egyszerű példával megvilágíthatjuk ezt: Ami egy egyszerű munkásnál tudatlanság, vagy a nevelés hiánya, az a miniszter részéről a becsület elvesztését jelentheti.

Nem akarok mélyen belebocsájtkozni ennek a kérdésnek a boncolgatásába, ami nem is ide, hanem

társadalombölcselet körébe tartoznak, a becsületet én itt annyira vizsgálom, amennyire a jogot, különsképpen pedig a büntetőjogot érinti.

A jog a tételes meghatározások, a pontos és határozott körülírások világa. A társadalom megengedhet magának ingadozásokat a becsület kérdésében, a jog ezt nem teheti meg. Az emberek egyformák, egyenlők, a velük szemben támasztott követelés is csak egyenlő lehet.

Az 1914: XLI. tc. miniszteri indokolása ezt mondja a becsületről: " A becsület az az érték, melyet a közfelfogás a személyi minőségből és a társadalomban való elhelyezkedésből következő feladatok elvégzésére való képességnek és az a feladatoknak megfelelő cselekvésnek tulajdonít. Becsülésben az részesül, akiről a közfelfogás elismeri, hogy megfelel személyi minőségéből folyó kötelességének és beválik abban a hivatáskörben, melynek betöltése a

társadalomban elfoglalt állásából ő reá hárul. E hivatáskör lehet alacsonyabb, vagy magasabbrendű, rendeltetés, osztály, vagy nem szerint más és más természetű. Maga a becsület mint jogtárgy azonban egységes és a funkció mibenállása és minősége csakis mint képesség, a tehetség és az eredményesség értékelésének kiinduló pontja jön figyelembe",

A jog is megköveteli tehát a képességet az egyénben és az egyéni képességek birtokában kifejtett cselekvést, munkásságot a becsület megállapításánál. Ez a legszerencsésebb megoldás, mert nem kíván az egyéntől olyan magatartást, ami képességein felüli, nem követel tehát igazságtalanságot, de a képességek kifejtését a cselekvésben megköveteli. A méltányosság tehát a büntetőjogban, különösen az utóbbi időben a büntetőjogban igen erősen érvényesül. Látható ez a becsületet érintő büntetéseknél is, ahol a becsület abszolút elvesztését, a polgári halált

a jog már nem ismeri.

Kérdés lehet az, hogy a jognak szabad és lehet-e az egyénnek eme fontos tulajdonságára, a becsületre következtetéseket levonni, s szabad e a jognak valakit a becsületében megcsorbitani?

A felelet csakis igen lehet. A büntettekkel súlyos sértést követ el az egyén a jogrend, a társadalom, a köz, az állam stb. ellen, amint azt az egyes iskolák tanítják. A büntetésnek hármas célja van ebből a szempontból. 1/. jóvátenni a társadalommal, joggal szemben a büntetendő cselekményt, elégtételt adni a sérelemért, 2/. megakadályozni lehetőleg, hogy az így büntetett újabb bűncselekményt elkövessen és 3/. megjavítani az egyént, hogy ne is legyen benne hajlandóság újabb jogsértést elkövetni.

A becsületbüntetések csökkentik az egyének az értékét a társadalom szempontjából. Nem minden esetben, de általában. A jog, amely eredetileg

mindenki részéről megfelelő képességeket tételez fel a becsületes életmód, becsületes cselekmények folytatásához, büntetésével ezen általánosítéletét arra az egy egyénre megváltoztatja: büntetésével mintegy kijelentheti, hogy ebben az emberben nincsenek meg a képességek a becsületes éléthez. Eddig azonban ritkán megy el a jog.

A legtöbb esetben csupán azt állapítja meg, hogy a törvény szavaival éljek: "nem felel meg a személyi minőségéből folyó közelezettségének és nem felel meg abban a hivatáskörben, melynek betöltése a társadalomban elfoglalt állásból reá hárul". Tehát nem megy el a büntetőjog az okokig, hanem az előtte fekvő esetet - konstatálja.

Ennek a konstatálásnak pedig súlyos következményei lesznek az egyénre nézve. /Megemlítem, hogy a társadalom, amely végeredményben a döntő szót a becsület kérdésében kimondani hivatott, nem mindig ítél

a joggal megegyezően. Egy közelfekvő példa: A felvidéki magyarságnak a 20 éven keresztül tanusított magatartása a cseh állam joga szempontjából a legsúlyosabb erkölcsi büntetést vonta és vonhatná ma is maga után, mégis a világ és a magyar társadalom szempontjából ezek névtelen hőstettek és a becsületnek, hűségnek ragyogó példái./

A jog a becsület hiányát vagy részben, vagy egészben állapítja meg. /Dorgálás - politikai jogok elvesztése/. A hatása is ezek szerint különböző lesz, Ha a becsület részbeni hiányát állapítja meg a jog - ez paradoxonnak hangzik, de ne gondoljunk itt az "uri" becsület abszolút mértékére, hanem arra, hogy mégis csak más egy *comme il faut* urnak a becsületessége és más egy hordáré pl. a nélkül, hogy foglalkozása megbecstelenítő lenne,- akkor tulajdonképen azt mondja ki, hogy nincsen meg benne a becsületességnek az a foka, ami képességei alapján tőle meg követel-

hető, pl. a szakfoglalkozástól való eltiltásnál, de emellett meglehetnek benne a képességek kevesebb tehetséget igénylő munkakör, /alacsonyabb osztályba tartozás!/ becsületes elvégzésére. Ilyenkor tehát a jog mintegy lejjebb viszi az egyént a társadalomban, alacsonyabb funkciót jelöl ki számára és ebben van ennek a büntetésnek büntetés jellege is. Az egyént természetesen kellemetlenül, erkölcsileg és anyagilag is súlyosan érinti ez a lealázás s igen súlyos büntetésben részesül.

Természetesen vannak büntetendő cselekmények, amelyek a becsületesség abszolút elvesztését eredményezik, mert a jog ezek el nem követését még a legalacsonyabb képességek mellett is feltétlenül megköveteli és nem ismer olyan alacsony képességfokot, amely mellett ezek megengedhetők volnának, még pedig azért, mert ezek a bűncselekmények a jogrend sarkpontjait támadják meg rendszerint. Gyilkosságnál pl. abszolút

felmentő ok nincs./A büntetlen ölés két esetét: a hóhért és háboruban való ölést kivéve. Azonban bár jogi büntetés ilyenkor nincs, vajjon a lelkiismereti büntetés elmarad-e mindig?/. Az ember élete, személyes biztonsága, jószága, társadalmi rend, állam stb. ellen elkövetett súlyosabb bűncselekmények mindig és mindenkor büntetendők. Ha az enyhítő körülmények nagy számuak, a társadalom nem ítél el, a jog nem ró rá hátrányt, ezek az előbbi pontba sorolt esetek, de árnyék itt is marad.

A jog ma nem ismeri az erkölcsi halált, de a társadalom egyes cselekményekkel szemben ma is alkalmazza. Vagy melyik társadalom az, amelyik befogad egy rablógyilkost, ha büntetését kitöltötte is? A cselekmény mindig magában hordja a büntetést is, a jog feladata, hogy ez a büntetés ne maradjon el és ne legyen a büntetés aránytalan a cselekményhez képest a becsület tekintetében. Más büntetést a jog szab ki,

a társadalom nem is tudna kiszabni és végrehajtani külön szerv nélkül /börtön, fegyház, fogház stb./, a becsületet érintő következmények azonban már a jogi ítélet kihirdetése és jogerőre emelkedése előtt ki vannak szabva szinte megváltoztathatatlanul a társadalom részéről.

A társadalom nagy, az egyén könnyen új környezetbe kerülhet, ahol becstelenségéről nem tudnak, kell tehát a jog, amely nem enged kibujni egy társadalmon, államon belül, vagy még azon kívül is a jog által megállapított büntetés, becsületbüntetés alól. A társadalom hatása alól kivonhatja magát az ember / elzárkozás, kivándorlás/, de a jog által kiszabott büntetés követi és azt előbb, mint kitöltve nincs, el nem háríthatja.

1/. A becsületbüntetések, mint a bűncselekményeknek a társadalommal szembeni jóvátévei.

Minden bűncselekmény a társadalmi életben

akar zavart kelteni. Ez a zavar keltés akár eredményre vezet, akár nem, a hatását mindenképen érezteti és indokolt tehát a társadalomnak az a törekvése, hogy az ilyen zavarok létrejöhetését megakadályozza. A becsületbüntetések, különösen pedig a jogfosztó becsületbüntetések azt célozzák, hogy az egyén ne is mehesen olyan működési területre, amelyen nem tud képességei miatt megfelelni. Az a társadalmi felháborodás, amely egy-egy bűncselekményt követ, lecsillapul és megnyugszik, ha látja, hogy hasonló cselekmények többé nem veszélyeztetik.

Ebben a megnyugvásban kell keresni a jóvátételét a bűncselekményeknek. A sérelem kiengesztelésére, biztosítani ismét a nyugodtságot a társadalomban.

Anyagi kárpótlásról, anyagi elégtételről nem is lehet szó. A legtöbb esetben ugyanis nem lehet pontosan és határozottan megállapítani a bűncselekmény által okozott kárt. Vagy ki tudná számokba önteni egy

nemzetgyalázó kifejezés hatását? Senki. De a hatá-
saira következtetni tudunk s ennek megfelelően szab-
juk ki a büntetést. Vagy egy helyreigazító nyilatko-
zat tökéletesen korrigálja-e azt a sértést, amelyet
elkövetett az illető? Bizonyára nem. De a sértettnek
és vele együtt a közönségnek is megnyugtató az a tu-
dat,- és ez éppen elégtétel - hogy a sértő a cselek-
ményével legalább is egyenrangú büntetést kapott s
el van zárva attól a lehetőségtől, hogy ujabbakat
kövessen el, mint azt a következő pontban kifejtem.

Nem is a büntetés javítja és hegeszti be
azokat a sebeket, amelyeket az erkölcsön, a jogon, a
valláson a bűncselekmény üt, hanem az idő, az újra
helyreállott hit, bizalom és biztonság s ezért nem
is lehet a büntetéseknek ilyen kézzelfogható eredmé-
nyét felmutatni, de hogy nagyban hozzájárulnak, az
kétségtelen.

2/.A becsületbüntetések, mint az újabb bűncselekmények megakadályozói.

Ez az egyik legfontosabb feladata a büntetésnek. Ha már a prevenció nem is vált be, legalább újabb bűncselekmények bekövetkezését akadályozza meg. Ez három irányu lehet.

Elsőnek kell említenünk, hogy a becsületbüntetés által okozott súlyos helyzet elriasztólag hat a bűnözőkre, habár tudjuk azt, hogy a súlyos büntetés nem mindig tart vissza a bűncselekmények elkövetésétől. De ez is feltétlen ható tényező .

A második, ennél sokkal hatásosabb az, hogy a büntetett egyént elvonjuk azoknak a jogosítványoknak az élvezetétől meghatározott időre - ez függ a sértés nagyságától és a megjavulásra szánt időtől - amelyekkel visszaélve, elkövette a büntetőjogi uton üldözendő jogsértést. Az elvonás ideje alatt csaknem tökéletesen biztosítva van a társadalom, hogy újabb

hasznló bűncselekményt az az egyén nem követ el, ha csak nem újabb visszaélés árán, ami még súlyosabb büntetést von maga után. Már eleve az lenne a legjobb védekezés, ha a kétes egyéneknek meg sem adná a jogosítvánnyal való élést /ez látható pl. a képviselő választások korlátolt szavazási jogánál/, de mert az egyén képességeit mindig csak cselekedeteiből lehet határozottan megítélni, nem is lehet ezt az elvet megvalósítani. Az ilyen minden térre kiterjedő ellenőrzés elképzelhetetlen. Általában a cselekvőképességnek korhatárhoz való kötése is ezt a célt szolgálja.

Harmadsorban a már kiállott büntetésnek a hatása, hogy az ilyen egyén tartozkodik újabb bűncselekmény elkövetésétől. De a kriminológia azt is kimutatja, hogy vannak született bűnösök, akik magukkal hozzák a világra a bűncselekmények elkövetésére való hajlamot és hogy ezt a hajlamot nem lehet

büntetéssel elnyomni. Ezt a javító hatást csak azoknál lehet feltételezni, akiket a különleges körülmények alkalomszerűleg vittek bele bűncselekmények elkövetésébe és akik egyébként a társadalom értékesebb részéhez tartoznának.

3/.A becsületbüntetések, mint az egyén magjavítói.

A büntetéseknek ez a harmadik fontos követelménye a társadalom és az egyén jövője szempontjából fontos.

Vannak emberek, akik maguktól is megérzik, hogy nem magukban élnek, hanem társadalomban, ahol a kötelező szabályoknak nekik is épügy alá kell vetni magukat, mint bármelyik más embertársuknak.

Vannak azonban emberek, akiket erre figyelmeztetni kell, akik szeretik túllépni ezeket a határokat és akiket ezért büntetni kell.

Kezdődik ez a figyelmeztetés fiatal korban a dorgálással, amely sokszor igen eredményes hatású s folytatódik a szigorubbnál szigorubb büntetések egész sorával, köztük a becsületbüntetésekkel. És mert az emberek nagy gyengéje, hogy éppen embertársaik véleményére adnak legtöbbet, /a becsület pedig ennek az eredménye/, a célt talán legjobban a becsületbüntetések érik el. Nem szabad azonban ezeknek a büntetéseknek oly durváknak lenni, hogy javítás helyett rontsanak, bosszura ösztönözzenek. A mai büntetőjogok ellen különben ebből a szempontból nem is lehet panasz. Így az az iránt fogékonyakra jótékony javító hatással van.

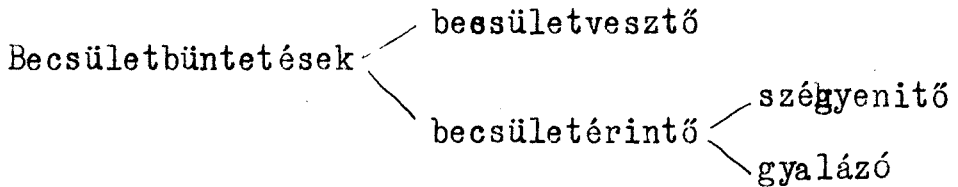
II.

A becsületbüntetések fajai a mai magyar jogban.

a/.Általános felosztás.

A becsületbüntetéseknek Angyal Pál két fő

faját különbözteti meg: A becsület-érintő és becsületvesztő büntetéseket. Megfelel ennek az a felosztás, amelyet én igyekeztem követni dolgozatom első részében, mikor a becsületek részleges, vagy teljes megszűnését vettem a megkülönböztetés alapjául. A becsületérintő büntetéseket ismét két csoportba osztja a szerint, hogy a büntetés csupán a bűnöző egyén "becsületérzésére hat", vagy, "a társadalom megvetésének, gúnnyjának" teszi ki, eszerint: szégyenítő és gyalázó büntetések. Tehát

A régi magyar jog sok becsületbüntetést ismert, általában azt mondhatjuk, hogy a becsületbüntetések köre a történelem folyamán egyre szűkült. Következménye ez annak, hogy a büntetőjogban egyre jobban a méltányosság és emberiség /humanitas/

nyomult előtérbe s az emberi méltóságot érintő büntetések egyre jobban csökkenek. Ma már viszonylag csupán egész szűk körre terjednek ki s egyes fajai, mint a gyalázó büntetések, majdnem teljesen eltűntek. Régen ugyszólván minden bűncselekmény maga után vont becsületbüntetést is, a régi jog tehát inkább a becsületbüntetések alapján állott. A mai jog legtöbbször csak mint mellékbüntetést és mint a társadalom közérdekből való védekezését alkalmazza a becsületbüntetéseket.

Régi becsületbüntetések: egyházi vezeklés, kaloda, szégyenfa, deres, nyakvas, hajlenyírás, stb. a XIX. szd. elején kimennek a használatból a felvilágosodás hatása alatt s csupán három becsületbüntetés az, amely a mai jogba is átment: a dorgálás, a bűnvádi per betudása és a becstelenség. Ez utóbbi azonban már nem szerepel ilyen egész^{sz}ként. Régen ugyan is a becstelenségnek a kimondása magával hozta egy

~~egy~~ csomó jognak automatikus megszűnését, amelynek gyakorlatától a becstelennek nyilvánított el volt tiltva. A mai jogban azonban egyenként meg vannak állapítva azok a jogok, amelyeket az elítélttől el lehet vonni, így a politikai jogok gyakorlatának a felfüggesztése, szakfoglalkozástól való eltiltás, szakképzettség elvesztése, amelyek nem egyszerre vesznek el, hanem azok elvesztését egyenként ki kell mondani. A mai jog tehát *expressis verbis* már nem ismeri a becstelenség fogalmát. És mégis, éppen a mai büntetéseknel valósul meg szinte a legtökéletesebben a becsületvesztő büntetés, nevezetesen a szabadságvesztő büntetéseknel.

Mert mi is tulajdonképpen a becsületvesztő büntetés? Megállapítása annak, hogy bizonyos bűncselekményeket elkövetők méltatlanok a jogok összességének birására, ezért ezekből egyeseket, vagy sokat elvonnak.

A mai szabadságvesztő büntetések vajjon mit csinálnak? Meghatározott időre elvonják, felfüggesztik az összes köz- és magánjogok gyakorlatát kivéve az élethez való jogot. Arra az időre, míg a büntetés tart, minden jogositvány alszik, bár egyeseket végleg is elveszthet. Még a régi becsületvesztő büntetések is több jogositványt hagytak, nem csupán egyet! Igaz, hogy akkor is volt szabadságbüntetés, de nem volt annyira domináló, mint éppen ma. A mai büntetőjogok a szabadságvesztő büntetések elvén épülnek fel. S ha a szabadságvesztő büntetésnek a következményei nem is olyan súlyosak, mint a régi becsületvesztő büntetések idején, a szabadságvesztő büntetés tartama alatt a lehető legtökéletesebben meg van oldva a becstelentetés, mert meg van fosztva még a lehetőségétől is, hogy a büntetés súlyos hátrányain könnyíthessen, amit pedig szabadságának birtokában mindenki más meg tehet.

Nincs nagyobb büntetés erkölcsi szempontból, mint a szabadságvesztő büntetés! Nem hiába idegenkedik úgy a társadalom a börtönviseltektől s mindenki a becsület halálának tekinti a szabadságvesztő büntetést, különösen a súlyosabb fajait, de ha azt nézzük, hogy egy szabadlábra került súlyosan büntet~~ett~~ milyen nehezen fogad be a társadalom, ha egyáltalán befogad, akkor sok igazságot találunk ebben.

A halálbüntetésben is becstelenség van, legalábbis a kötél általi halálbüntetésben. Az akasztás a közfelfogás olyan szégyenletes halálnemnek tartja, hogy pl. a katonai BTK. is csak a legsúlyosabb esetben alkalmazza s akkor is az illetőt, ha rendfokozattal bír le kell fokozni, ^{mer} annyira megszégyenítő. S a polgári BTK. éppen ezt a szégyenletesebb fajt választja a halálbüntetésnek. Oká ennek pedig az, hogy míg a hóhér mondhatni "hivatalból" végzi el az akasztást, mely foglalkozása, addig más - katonaság,

rendőrség - nem igen vállalkozna békében még ilyen törvénszerű ölésre sem, mert ez igazán az erkölcsök óriási mérvű eldurvulását vonná maga után.

A halálbüntetés automatikusan megszüntet minden más jogosítványt, mert az élethez való jog megvonásával az összes többi jogosítványok előfeltétele szűnt meg.

Azonban nagy különbség az, hogy míg régen a becstelének családja is osztozott a becstelenségben, addig ma csak az elítéltre hat ki, sőt órá nézve is megszűnnek a büntetés jogkövetkezményeinek elenyészésével. A mai jog tehát ismeri a javulás lehetőségét, míg régen, amikor az emberek nehezebben felejtettek és nehezebben engesztelődtek ennek kevesebb valószínűsége volt.

Ma különösen a szégyenítő és gyalázó büntetések tűntek el, mint azok a büntetések, amelyek legkevésbé igazságosak, amelyek a megérdemelten

tul büntetnek és kegyetlenek.

b/.A szégyenítő büntetések.

Itt csupán a dorgálás az, amely a mai büntetőjogi elvek szerint megállja a helyét, a többi már elavult.

Az 1908: XXXVI.tc.19 §-a határozza meg a dorgálás fogalmát.Szerinte: "A dorgálás abban áll, hogy a bíróság a nyilvános tárgyaláson az elítélthez ünnepélyes, komoly intelmet intéz és figyelmezteti őt, hogy újabb büntett, vagy vétség elkövetése esetében ellene szigorú büntetést fog alkalmazni. A dorgálás nem alkalmazható:

1/.ha a cselekmény súlyához mérten egy hónapot meghaladó fogház, vagy állambüntetés lenne megállapítható,

2/.ha a fiatalkoru egy hónapot meghaladó szabadságvesztés büntetéssel már büntetve volt.

2o §: A bíróság a dorgálást az ítélet kihirdetése után azonnal fogatosítja, ha az ellen a kir. ügyészség fellebbezést nem jelentett be./Tehát még az ítélet jogerőre emelkedése előtt! Etkai elv!/
/

Ha a dorgálást bármely okból azonnal fogatosítani nem lehet, fogatosítására a bíróság határnapot tűz és erre az elítéltet megidézi.

Ha az elítélt a kitűzött határnapon igazolatlanul meg nem jelenik, vagy a dorgálást nem fogadja kellő tisztelettel, a bíróság az ~~el~~ítéltet hatályon kívül helyezi és a dorgálás mellőzésével új határozatot hoz".

A dorgálást tehát csupán olyan egyénekekkel szemben lehet alkalmazni, akiknek jelleme még hajlítható, kiforratlan, s akikkel szemben a komoly szeretetteljes figyelmeztetésnek eredménye lehet. Ezek a fiatalok, akik hosszabb időn át a hatása alá ke-

rülhetnek. De felnőtteknél, akiknek jelleme már kialakult, vagy romlott lelkű fiatakoruaknál /"ha nem fogadja kellő tisztelettel" - mondja a törvény/ nem célszerű alkalmazni, mert semmi hatása nincsen. Természetesen, csak romlatlan lelkű fiatakoruakkal szemben is csupán akkor van helye, ha az elkövetett bűntett vagy vétség csupán kisebb, könnyelmű ballépés, inkább véletlen, mint szándékolt s ha a fiatakoru megfelelő környezetben él. Ha ez nincs meg, akkor a dorgálás nem alkalmazható. De alkalmazásánál is a bírónak szabad keze van; nem sablonszerű dorgálás kötelességszerű felolvasásában áll ez, hanem a bíró emberismeretére bízott komoly intelemenben, amelynek a fiatakoru lekére feltétlenül hatni kell. Ha nem így van, kárba veszett szó az egész s itt látszik meg a bíró életismerete. Mindebből kitűnik, hogy a dorgálás, bár rendes büntetés, mégis sokkal inkább javi-

tás, humánus intézkedés, mint büntetés és benne tulajdonképpen előtérbe kerül a büntetések javító célzata, ami más büntetéseknél nem mindig van így.

Az egy hónapot meghaladó szabadságvesztés büntetést, valamint a könnyelműség újabb tanujelét /határnapon meg nem jelenés, komolytalanság/ és a meg nem felelő környezetet már a dorgálás alkalmazását kizáró oknak tekinti a törvény. Mind három, de különösen az első két esetben a fiatalok romlatlansága, mint a dorgálás alkalmazhatóságának alaptétele ellen alapos kétely merül fel s egyáltalán nem látszik valószínűnek. Ezekben az esetekben súlyosabb büntetések szabandók ki.

A fiatalok jövő életére elhatározó fontosságú a nevelés. A nevelést mindenki a szülői háznál és az iskolákban kapja meg. Ahol ez a nevelés hiányos, ott kényszer-nevelést kell alkalmazni, hogy a fiatalok élete mégis helyes irányba terelődjen.

Ilyen kényszernevelési eszköz az állam részéről a dorgálás, amely annak első foka s amely csupán helyeseltető. Helyesen nevezi Angyal Pál " atyai figyelmeztetés" -nek és inkább nevelőeszköznek./Bj.177.old./

Ha ez nem elég, a kényszernevelésnek vannak további fokai, mint a próbára bocsátás és a javító nevelés. Ezek még nevelő eszközök, de már a fogház, vagy államfogház büntetés semmiképen sem nevezhető annak. Hogy mit jelent sokszor a fiataloknak a büntetés e neme, szemlélteti Dr. Irk Albert : Kriminológiájának 138. oldalán lévő két felirat, amit két fiatalok a börtön falára stb. ^{int} Így szólnak:

"Én szegény tanonc vagyok, kit a szerencsétlenség azzal súlytott, hogy nincsenek szüleim, szegény és hazátlan vagyok, kit a bíróságok állandóan üldöznek, habár lelkiismeretem tiszta. Most, ahol egész nap egyedül vagyok, tépelődöm, gondolkodom és

gyötrődöm s mondom magamban: rajtad, ha innen ki-
kerülsz, nyári ruhák lesznek, nincs egy krajcárod
s nem tudod, hogy hol fogod fejed pihenőre hajtani".

"Tizennyolc éves vagyok a szerencsétlen-
ség többször a bünbe sodort, de minő javulást talál-
tam a fogságban, mit tanultam ott? Csak a romlott-
ságban tökéletesültem".

Bár nem hibátlanok ezek a példák, de szem-
léltetően mutatják, hogy kis bünök esetén romlatlan
fiatalkorut nem szabad a fogházba, vagy államfogházba
dobni, mert ott nemhogy javulna, hanem összekerülve
egy csomó romlott idősebb fiatalkorúval, maga is el-
romlik s a büntetés javítás helyett csak ártott. Ter-
mészetesen súlyosabb büncselekmény súlyosabb elbírálást
és büntetést érdemel s ilyenkor ethikai és szocialis
szempontok nem szoríthatják háttérbe a megérdemelt
büntetést.

c/.A gyalázó büntetések.

A gyalázó büntetéseknek a kora ma már lejárt. Régen sok volt, de ezeknek utolsó nyomait is eltüntette a felvilágosodást követő nagy világnézeti átalakulás, amely a büntetőjogban is éreztette hatását.

A világháború után azonban az 1920:XV és XXVI.tc.ujra behozza az egyik gyalázó büntetést, a botbüntetést, amely részint mint mellékbüntetés, részint mint a 2 évnél nem hosszabb tartamu szabadságbüntetést helyettesítő főbüntetés szerepelt. 1921. szept.29-én hatályát veszítette.

Kiszabható volt:" a szemérem elleni legsúlyosabb büntettek /BTK. 232, 233,235,236,237, 245, 247 §, BN. 44 és 45 §/ gyilkosság és szándékos emberölés /BTK.278, 279, 280 §/,közegészség elleni büntett és vétség, lopás büntette, rablás büntette, zsarolás, orgazdaság, csalás büntette és vétsége,

gyujtogatás büntette, csalárd bukás büntette, vétkes bukás vétsége, uzsora vétsége és árdrágító visszaélés vétsége miatt, - ha a bíróság úgy találta - hogy tekintettel az eset összes körülményeire, különösen a cselekményben megnyilvánuló megátalkodottságra, durva erőszakosságra, mértéktelen nyereszkesedési vágyra, vagy a mások érdekei iránti lelketlen érzéketlenségre, a büntetés célja az illető törvényben meghatározott büntetés alkalmazásával el nem érhető."

Férfiakra 10-25 /felnőtt/, 5-25 /fiatalkoru/ volt alkalmazandó, de " az egészségre nem ártalmas módon".

Természetes következménye volt a botbüntetés, tehát e durva büntetés visszaállítása a háborút követő erkölcsi eldurvulásnak, amely részint a hosszú háboru alatti durva élet, részint az azt követő forradalom alatti törvényen kívüli állapotok miatt szük-

séges volt. Az eldurvult és semmitől vissza nem riadó érzéketlen és erkölcstelen embereket csakis durva büntetéssel lehetett felrázni.

Hogy mennyire nem volt megfelelő, azt mutatja az is, hogy dacára annak, hogy bíróságaink alig alkalmazták, a rendes állapotok ismét helyre álltak és sokkal nagyobb büntető ereje és hatása volt egy kiméletlenül végrehajtott vagy onelkobzásnak, mint a botozásnak. Bár el kell ismerni, hogy a botozástól való félelem is elég erős pressiót gyakorolt.

Mivel a botbüntetés kiszabása facultativ volt, bíróságaink, dicséretükre legyen mondva, nem nagyon alkalmazták. Nem tudták összeegyeztetni ezt a durva büntetést a magyar büntetőjog méltányos és humanus szellemével s ezért nem is szabták ki. A botozás különben sem állította volna meg az erkölcsi el-

durvulást, amelyért pedig hozatott, mert a durva büntetés csak durvítólag hatott az erkölcsökre, nem javított, hanem rontott, úgyhogy további fenntartására nem is történt kísérlet s azóta sem élelt fel.

Uj büntetés, és pedig gyalázó büntetés még az 1920: XXVI.tc.-ben a marasztaló ítélet közzétételének a módja. A BTK. 277 §.-a az 1914: 41 és a sajtótörvény is ismeri az ítélet ~~h~~úrlapi közzétételét, de az 1920: XXVI.tc. új módjait hozza be: elrendelendő az ítéletnek falragasz útján való közzététele, vagy ha üzlete van, üzlethelyiségében, üzletének ajtaján, vagy kirakatában feltűnő helyen kiüggesztendő az ítélet rendelkező része. /7 §./ Hogy Ez mennyire gyalázó, azt nem is kell kifejtteni, mert itt a társadalom megvetésének, gyunyjának való kitétel száz %-ig fennáll.

1/.A büntetéseknek az is a célja, hogy a bűnözőt javítsák. Azonban a gyalázó büntetések, a-

melyek megvetés tárgyává teszik a bűnöst, nem hogy emelnék és javítanák, hanem még mélyebbre nyomják és mintegy belekényszerítik újabb és újabb bűnökbe.

2/. Nem adják meg a társadalomnak sem azokat az elégtételeket, amelyeket a bűncselekmények jóvátételére kapnia kellene. Nem egyeznek meg a társadalmi felfogással, az erkölcs, a vallás szabályaival. S ahelyett, hogy a társadalomnak államnak, jogrendnek elégtételt adnának, még újabb sértéseket követnek el, mert milyen színvonalon áll az a társadalom, az az állam, az a jogrend, ahol ilyen barbár büntetések előfordulhatnak, különösen ha a súlyosabbakat nézzük.

3/. Nem sújtják az egyéneket sem egyformán. A cinikus gonosztevőt nem érintik, nincsenek rá hatással és így egyáltalán nem büntetések, míg az érzékenyebb lelkű bűnösöket mindennél súlyosabban érintik és subjective aránytalanul súlyosan büntet-

nek. Nem alkalmazható tehát igazságosan, mert az az elv, hogy két teljesen azonos bűncselekmény egyformán büntettség, az emberek különbözősége miatt nem valósítható meg.

4/. Nem csupán a bűnöző egyént súlytják. A Büntetésnek alapelve, hogy csak az az egyén szenvedjen, aki a bűncselekményt elkövette, ártatlanok azonban ne szenvedjenek. A gyalázó büntetések azonban, mivel mindenki tud róluk, kihatnak az elítélt családjára és hozzátartozóira is, megingatják azok társadalmi, vagyoni állásának erkölcsi alapjait, közmegevetésnek tehetik ki őket és nyomorba dönthetik. Ez semmi esetre sem igazságos.

Akármennyire is vizsgáljuk a gyalázó büntetéseket, bár meg lehet indokolni kivételes esetekben egyiknek-másiknak az alkalmazását, de elfogadni őket, mint tökéletes, igazságos megoldást nem lehet. Jó is

hogy a magyar büntetőjogban alig szerepelnek.

A gyalázó büntetéseknek enyhébb eseteit /hirlapi közzététel, helyreigazító nyilatkozat/, amelyek már szinte nem is gyalázó, hanem inkább szégyenítő büntetések, nem ilyen durva hatásuk és indokoltabb alkalmazásuk miatt el kell fogadnunk.

d/.A becsületvesztő büntetések.

A polgári halál./Tr.I.R. 14-15-16 cím/.

A polgári halál az, mikor a jog valakit jogképességétől, személyiségétől megfosztja, becsületlennek, meggyalázottnak nyilvánítja s ezzel mintegy kirekeszti a társadalomból /kiközösítés/.

Helytelenségét mutatja az, hogy ma már egyetlen állam BTK-ében sem szerepel. Nem is lehet helyes az a büntetés, amely létalapjától fosztja meg az egyént anélkül, hogy halálos ítéletet mondana ki rá. És sok esetben a halálbüntetés enyhébb lenne mint az

erkölcsi halál, mert az legalább nem terjed ki a rokonokra olyan sullyal, mint ez. Hihetetlenül súlyos volt ez a büntetés /a középkorban pl. az ilyen kiközösített büntetlenül meg lehetett ölni./, valóságos kálvária és nyomor, ami semmiképpen sem lehet a büntetés célja. Az 1843-évi javaslat és a BTK. nem is ismeri.

Ujra visszatérek arra, hogy a becsület mindig társadalmi megítélés eredménye, fennforgását erkölcsi törvények, hagyományok állapíthatják meg és nem a jog. Amint a jog létre nem hozza, úgy el sem veheti. Csak az a társadalom szüntetheti meg, amely megalkotta, és hiába mondja ki a jog a becsstelenséget, ha a társadalom nem ért vele egyet, ugyanis a társadalom dönt, amelynek ítéletét előbb-utóbb a jog ugyanis elfogja ismerni. Ennyire a jog nem nyulhat bele az egyén életébe ezen a téren és főleg nem ilyen durva eszközökkel. Ott van pl. Kossuth, vagy

Rákóczi, vajjon a német jog és erőszak becstelenné tudta e tenni őket Magyarországon? Nem, hanem annak is el kellett ismerni hősiességüket a közvélemény, a társadalom, a hagyományok, és a magasabb erkölcs nyomására.

2/.A jogkorlátozó büntetések.

Míg az előbbi büntetés a jogoknak összességét vonja el az egyéntől, addig ez a büntetés csupán egyes jogokat von el s így olyan megsemmisítő hatása, mint a polgári halálnak, ~~(van)~~ nincs, de kétségkívül érzékenyen érinti a vele súlytottakat.

Két fontos kérdés merül itt fel: Vajjon minden jog elvonható e az egyéntől s ha igen, milyen hosszú időre?

Az első kérdésre nemmel kell felelnünk. Az egyén képességei sokoldalúak, éppen így sokoldalú az általa betölthető tevékenységeknek a köre. A büntettes bűncselekményével mindig csak arról ad tanubizonysá-

got, hogy egy ilyen tevékenység, vagy tevékenység-
csoport betöltésére nincs meg benne az a képesség,
amelyet erre a közvélemény, a társadalom megkíván.
Hangsúlyozom, hogy ez mindig csupán egy tevékenységre,
egy képességre /hasonló képességcsoportra/ bizonyi-
tott is, míg a többiek fentforgására, vagy hiányára
legfeljebb következtethetünk, de nincsenek egyuttal
bizonyítva is. Ebből következik, hogy mindig csupán
meghatározott számú jogosítvány vonható el becsület-
büntetéskép az egyéntől.

Mint már kifejtettem a becsület mindig a
társadalom vélekedésének az eredménye. A társadalom
megváltoztathatja bizonyos cselekmények hatása alatt
az egyénről alkotott véleményét. De csak olyan cse-
lekmények hatása alatt, amely cselekmények a társa-
dalmat érintik. Az olyan cselekmények, amelyek a
társadalmat, annak létét, hagyományait, erkölcsi

felfogását, előítéleteit nem érintik, lehetnek bár büntetőjogilag üldözendő cselekmények, mégsem esnek ilyen elbirálás alá. Ha már most ezen társadalmat nem érintő cselekményeknek a magánjogi cselekményeket tekintjük elsősorban, akkor kétségtelen, hogy a magánjogi jogositványok nem lehetnek tárgyai a büntetőjogi elvonásnak és ez helyes is. Mert míg a közjogi jogositványok a közéletben való részvételt a fórumon való szereplést teszik lehetővé, addig a magánjogi jogositványok az egyén életébe nyulnak bele s az egének életműködését teszik lehetővé.

Tehát nem csak az a fontos, hogy mindig csupán meghatározott számú jogositványt vonhatunk el az egyéntől, hanem igen fontos az is, hogy milyen jogositványok lehetnek azok. Mivel itt mindig a társadalommal szembeni cselekvésről van szó, természetesen meg kell akadályozni a társadalommal szemben elkövethető hasonló jogsértéseket, ezért a közjogi jogosit-

ványokat vonja el a büntetőjog az egyéntől, a magánjogokat nem, mert míg szabadságának birtokában van, azokat nem nélkülözheti. Szabadságvesztés esetén ugyanis megszűnnek ezek a jogosítványok is.

Ha így tekintjük a büntetéseket, azt fogjuk látni, hogy a büntetés semmi más, mint mindig több vagy kevesebb jogosítványnak az elvonása az egyéntől. Nem úgy kell tehát felfogni, hogy bizonyos bűncselekmény elkövetése esetén a jog kiszab ahhoz mérten egy büntetést, hanem hogy a jogrend, társadalmi, állami stb. követelmények hatása alatt megszünteti bizonyos jogok gyakorlásának a lehetőségét.

Az egyén a maga egyéni életét magairányítja, ebbe bele nem szólhat senki. Ha azonban azokat a tereket nézzük, ahol az egyén élete a közhöz kapcsolódik, a közjogok területét, akkor azt kell mondanunk, hogy ezeket a jogosítványokat el lehet és el is kell vonni a társadalomnak, ha a köz érdeke úgy kívánja.

Elvonható közjogi jogosítványok tehát:

A hivatalvesztés./BTK.55 §. mégpedig nem csupán a viselt hivatalokat -1-4-pont, hanem az ezek elnyerésére való képességet is./

A politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése./Btk.56 §./ Nem lehet tagja az országgyűlésnek, törv.hatósági vagy közs.képviselőtestületnek, esküdt-széknek és nincs ezekben az esetekben választási joga sem. Tehát mind a két esetben a köz életére való behatás akadályozza meg a büntetés azoknál, akik arra méltatlanok. A méltatlanság elbírálását vagy maga a törvény végzi /ki kell szabni./, vagy a bíróra bizza a kiszabhatás megítélését /facultative állapítja meg csak/, vagy a törvény mellőzi ennek elbírálását.

A viselt hivatal vagy állás elvesztése.
/BTK. 202, 442 § /, ügyvédség elvesztése /BTK. 484, 1894: XXXI.tc.122 §./ Különbözik az elsőtől, hogy itt a képesség megmarad, csupán a viselt állástól

fosztja meg az ítélet, tehát ez enyhébb, mint a hivatalvesztés.

A szakképzettséget kívánó hivatás vagy foglalkozás gyakorlatától való eltiltás. /BTK.291, 31o §./ Olyan esetekben, mikor a különleges képzettség hiányából másokra súlyos hátrányok származnak.

A kiutasítást is erkölcsi büntetésnek lehet tekinteni, de nagy különbség van ott, hogy csak külföldivel szemben mondható ki, akik a fent említett többi jogosítványokat csak kivételesen bírhatják, de akkor is csak némelyiket /Iparüzés/ s így azok elvesztésére nem is ítéelhetők. Ezekkel szemben, ha nem kívánatos a társadalomra jelenlétük, legcélszerűbb eljárás a kiutasítás.

A büntető ítéletek közzétételéről már volt szó előbb, az nem ide tartozik.

A büntetés feltételes felfüggesztése szin-

tén erkölcsi büntetés számba megy. Mert bár itt a bíróság a büntetés közvetlen jogkövetkezményeit nem alkalmazza, mégis az erkölcsi hatásai alól, amelyek a társadalomban kialakulnak ^{nem mentesít} ~~A~~ bűnösség ugyanis meg van, csak méltánylást érdemlő esetekben a büntetést nem hajtjuk végre/. Érezhető ez s bár nem ez a célja, mégis becsületbüntetés hatásával bír, bár elég enyhe.

A becsületbüntetések eme fajainak kiszabása történhet élethossziglan és történhet meghatározott időre. Sokkal helyesebbnek tartom a meghatározott időre való kiszabást / ez az általános jogi felfogás is/, mint az életfogytiglanit. Időközben ugyanis a jogsértés hatásai elenyésznek, elévülnek, később az egyén is megváltozhat s lehet, hogy hasonló sérelem lehetősége később megszűnik. Ha ez így van, nem célszerű továbbra is fenntartani a büntetéseket, mert azok

most már igazságtalanok volnának.

Sokkal helyesebb határozott időre kiszabni ezeket a büntetéseket, mert akkor meg van a lehetősége, hogy bizonyos, de törvényben meghatározott - idő elteltével a megjavult egyén jogosítványait a köz javára fogja felhasználni. Ha a kiszabott idő eltelt, a bíróság visszahelyezi az egyént a jogok gyakorlatába.

Ez tehát az erkölcsi büntetéseknek a rendszere. Ezeket az elveket követi a magyar büntetőjog is. Céлом inkább ezeknek az elveknek a kifejtése volt, semminthogy a büntetések fajait magukat részletezzem, amelyek az egyes büntetőjogi §-okban ugyanis megtalálhatók. Kihangsúlyoztam mindenütt a társadalom és a morál hatását az egyéni életre s ennek alapján igyekeztem kimutatni az ilyen büntetések büntetésjellegét, büntetési jogosultságukat és büntetési erejüket.

A mai emberi életforma a társadalmi életforma. Régen élhetett az ember hordákban, törzsekben, polisokban, vagy civitasokban; a mai emberi nagy életforma a társadalom. A társadalom az emberek együttélésének magasabb szervezete, amely a maga szabályai szerint él s amelyet a maga szabályai tartanak össze. Ezen szabályok között nem utolsó az erkölcs, a morál. A jog kialakulása előtt pótolta a jogot, ma pedig a jog által nem szabályozott területeken szabályoz, a jog további fejlődésének egyik iránymutatója. Szabályai, ha a joggal ellenkezésbe kerülnek, sokszor erősebbek mint a jog, amely sokszor csak kevesek alkotása, sanctiói sokszor hatásosabbak, mint a jogi sanctiók. Ezeket az erős sanctiókat veszi kölcsön és használja fel a büntetőjog a maga állami sanctioi mellé, hogy azokon a téereken, ahova az állam a maga hatalmi szavával nem tud eljutni, vagy ahova csak nehezen és

körülményesen hathatna el, érvényt szerezzen a maga büntető akaratának. Nem is lehet ellentétben egymással a jog és erkölcs, hatalom és morál, hanem segítik, kiszolgálják egymást, egyik alapja a másiknak, mégpedig nem a jog a morálnak, hanem fordítva, a morál a jognak. Ahol a morál eltérő, eltérő a jogi szabályozás is, de azonos morál mellett hiába igyekeznének más jogot alkotni, nem sikerülne, mert a társadalom ez a magas életforma maga határozza meg a benne működő erők és jelenségek irányát.

Források:

- Dr. Angyal Pál: A magyar büntetőjog tankönyve. II. kiadás. Bp. 1909. Athenaeum.
- Finkey Ferenc: A m. anyagi b. jog jelen állapota. Bp. 1923. Grill Károly.
- Finkey Ferenc: A m. b. jog. tankönyve. I. kiadás Bp. 1914. Grill.
- Somló Bódog: Jogbölcseleti előadásai I. füzet Kolozsvár 1906.
- Dr. Teghze Gyula: Szerves társadalomtani elméletek. Bp. 1900. Eggenberger.
- Dr. Marton Géza: A római magánjog elemének tankönyve. III. kiad. Debrecen 1938. Méliusz.
- Dr. Ink Albert: Kriminologia Bp. 1912. Politzer Zs.
- Dr. Kováts Andor: B. törvénykezési jogunk a legújabb időben. Debr. 1926. Gárdos.
- Magyar Törvénytár: Werbőczy István Hármaskönyve. Bp. 1897. Franklin.
- Magyar Törvénytár: 1908, 1914, 1920 évi törvények gyűjteménye.
- Dr. Teghze Gyula: Társ. áll. és jogbölcselet. Debr. 1924. Gárdos. I. kötet. Alapvető tanok.

Balogh Jenő: Magy.bűnvádi eljárási tanok.I.Általános tanok. Bp.1901.Grill.

